

Divan ve Halk Edebiyatı Sanatçılarında İlham Kaynağı Olan Rüya

The Dream Which Has Been Source Of Inspiration for The Artists of Divan and Folk Literature

Erol GÜNDÜZ*

ÖZET

Rüya, bütün insanları etkilediği gibi edebiyatçıları da etkilemiştir. Divan ve halk edebiyatı alanında eser veren bazı şair ve yazarlar, verdikleri eserlerle ilgili çeşitli rüyalar gördüklerini ifade etmişlerdir.

Divan edebiyatı sanatçıları gördükleri rüyalar, genellikle manevî bir kişinin bir eserin yazılmasını tavsiye etmesi niteliğinde iken; halk şairlerinin rüyaları, onlara şairlik kabiliyetinin verilmesiyle ilgilidir. Divan şairi veya yazarı rüyadan önce ne yapacağını ve neyle meşgul olacağını bilemez durumdayken, rüyadan sonra kendisine rüyada yazılması tavsiye edilen eseri yazmaya kararlı, bu gücün kendisine verildiğini hisseden ve yazacağı eserin faydalı olacağına inanan bir kişi durumundadır. Halk şairi ise rüyadan önce şiirle meşgul olsa da tam bir ustalıkla ve Allah vergisi bir kabiliyetle bu işi yapmamakta, belki de çok zorlanmaktadır. Rüyadan sonra kendisine şairlik kabiliyeti verilmiş durumdadır ve artık kolayca şiir söyleyebilmektedir. Bazı halk şairlerinin ise rüyadan önce şiirle hiç alakası yokken rüyada kendilerine şairlik kabiliyeti verilir ve şair olurlar; Bu şairler, bundan sonra çok kolay şiir söylerler.

Her iki edebiyatta da rüya, sanatçılar için bir ilham kaynağı özelliği taşımaktadır. Rüyadan sonra kişinin tamamen değişmesi söz konusudur. Görülen rüya, bir ya da daha çok eserin ortaya çıkmasına sebep olma özelliğine sahiptir.

Anahtar Kelimeler: rüya, divan edebiyatı, halk edebiyatı, İslam, ilham, şair

Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

Dream, has affected the literature as it has affected all the humans. Some poets and writers who gave works of art in the field of classical Turkish poetry and folk literature stated that they saw some sort of dreams about the works they gave.

Dream is a piece of our lives for sure. Every human sees dreams and evaluates it in various ways, they consider some of them important, and don't attach importance to some. Most people consider the things which they see in the dreams as a message for themselves. While it is believed that some things are shown directly to the person in the dream, some of the things are thought to be explained by the help of some signs.

In order to understand the influence and the importance of the dream at putting the literary work forward, first of all it is necessary to reveal some information about the dream and to understand the place and the significance of the dream in Turkish community.

It is possible to collect the result of the search about dream in the east and west lasting for centuries in one sentence: Dream is to reveal a secret but to reveal it with deficient terms. Sigmund Freud bases the researches about the dreams on this idea and connects the dream and desires.

Dreams are considered in two groups as loyal dreams and fleshly dreams by sufis, at the same time they are divided into three groups as from Allah, from angel and from devil.

The dream in Turkish culture is not a blank daydream that comes to a person's mind but it is real and the fact that is accepted to have been lived. Moreover it is accepted as a direct divine message and warn since there is no self-control of human in this experience. The person who sees a dream, in the direction of the dream he sees, with a determination beyond the acts of his own volition, takes action immediately and does what is necessary. The motif of the dream is very important in folk literature. In this motif, according to the tradition of 'drinking wine from the master's hand' in the dream, it is believed that the poets write the poems by the help of the divine inspiration and the spiritual support. As for the classical Turkish literature, it is known that many works are written as a result of an instilling in the dream. Especially in the sections of "the reason of the compilation" of masnawis (poem made up of rhymed couplets, each couplet being of a different rhyme.) this type dreams are explained clearly.

Drinking love wine in the dream, one of the most important motifs that we have seen in folk literature. The adjective of 'minstrel with wine' is used about the poets who start reading poems after they drink wine from the master's hand. The minstrels think that starting to be minstrel or being educated and becoming a master minstrel is due to drinking wine in the dream and becoming a minstrel with wine or being educated near the master, which are two important ways that they see it as a traditional element. The minstrels wine doesn't mean the alcoholic drinks such as rakı (brandy made in Eastern Mediterranean (Turkey and the Balkans) from grapes or plums and flavored with anise), wine in the folklore. It is possible to drink liquid such as sherbet (any of a number of nonalcoholic drinks made with sugar and spices or sugar and fruit juice), and water, also any kind of food like apple, pomegranate, bread, grape is okay. Even a saz (a stringed instrument which somewhat resembles a lute) given is wine. In the classical Ottoman poetry drinking wine in the dream is not under consideration. The person seen in the dream, recommends a work to be written directly. The dream is related to that work.

* Dr., Selçuk Üniversitesi

While the dreams the poets of divan literature see have the feature of the fact that they usually advise a spiritual man or work to be written, the dreams of folk poets are related to the talent of poetship that is given to them. The poet or the writer of divan doesn't know what to do and what to be busy with before the dream whereas after the dream he is determined to write the work recommended in the dream, he feels that the power was given to themselves and he believes that the work he is going to write will be useful. As for the folk poet even if he works on the poem before the dream he can't do this work completely skilfully and with the talent that was given by Allah, perhaps he encounters great difficulties. After the dream the talent of poetship is given to himself and he can read the poem easily. Moreover some folk poets have nothing to do with poems, the talent of poetship is given to them in the dream and they become poets and they read poems easily.

In folk literature the person, who is interested in the poem or not, acquires the ability of poetship and becomes a real poet. As for the classical Ottoman poetry, the dream generally is related to the fact that a definite work is recommended to be written in the dream

While the dream the minstrel sees directly increases his talent of poetship and consequently his esteem in the folk literature, in the classical Ottoman poetry the dream which the poet or the writer sees increases the prestige of the work, the writer or the poet has written, more.

All this information shows that the dream in Turkish culture is real and an event that is accepted to have been experienced, not an empty daydream and image that comes to the human's mind. Besides since there is no volition in this life, it is accepted as a direct divine message and warn. The person who sees a dream, in the direction of the dream he sees, with a determination beyond the acts of his own volition, takes action immediately and does what is necessary.

Keywords: dream, divan literature, folk literature, İslamisch, inspiration, poet

Type of Study: Research

Giriş

Rüya, hiç şüphesiz hayatımızın bir parçasıdır. Her insan rüya görür ve gördüğü rüyayı çeşitli şekillerde değerlendirir; bazılarını önemser, bazılarını önemsemmez. Çoğu insan rüyada gördüklerini kendisi için bir mesaj olarak değerlendirir. Rüya bazı şeylerin kişiye doğrudan gösterildiğine inanılırken bazılarının da çeşitli işaretlerle anlatıldığı düşünülür.

Edebî eserleri meydana getiren şair ve yazarların hayatlarında da rüyanın önemli bir yerinin olduğu görülmüştür. Klasik Türk edebiyatında birçok eserin rüyadaki bir telkin sonucu yazıldığı bilinmektedir. Özellikle mesnevîlerin “sebeb-i te’lif” bölümlerinde bu tarz rüyalar açıkça anlatılmıştır. Halk edebiyatında da rüya motifi çok önemlidir. Bu motifte, rüyada “pîr elinden bâde içme geleneği”ne göre şairlerin ilâhî ilhâmle ve manevî destekle şiir yazdığına inanılmaktadır. Halk şairinin gördüğü rüya onu diğer şairlerden ayırıyor, ona ayrı bir değer kazandırıyor. Divan şairinin gördüğü rüya ise onu, içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarıyor, kalbine ferahlık veriyor; kararsız, ne yapacağını bilemez hâldeyken kararlı hâlde geliyor, büyük bir istekle eserini yazmaya başlıyor.

Edebî eserlerin ortaya konmasında rüyanın tesirini ve önemini anlamak için öncelikle rüya hakkında bazı bilgileri ortaya koymak ve Türk toplumunda rüyanın yerini ve önemini anlamak gerekir.

Rüya Nedir?

Rüya nedir, niçin ve nasıl rüya görüyoruz? Bugün, bu soruların cevabını verecek kesin bir bilgi elimizde yoktur. İnsanlık var olduğu günden beri rüya, herkesin ilgisini çekmiş; âlimler, filozoflar, psikologlar rüyayı çeşitli şekillerde izah etmeye çalışmışlardır. Bu konuda çeşitli eserler yazılmış, rüya tabirnameleri oluşturulmuştur.

Rüya, uyku esnasında görülen birtakım olaylara verilen Arapça “rü’yâ” kökünden “düş görmek” anlamına gelen bir kelimedir. Arapçada düş anlamında kullanılmayan “vak’a” kelimesi, Osmanlıcada “rüya” karşılığında kullanılmıştır(Gökay, 1982: 183). Bu da rüyanın Osmanlıda bir hayâl olmayıp gerçek yaşanmış olaylar gibi düşünüldüğünü göstermektedir. (Tatçı-Çeltik, 1995: XII).

Elmalılı M. Hamdi Yazır, Yusuf Suresi'nin 44. ayetini izah ederken uykuda görülen her şeyin rüya olmadığını şöyle ifade eder: “Rüyadan bahsedilirken şu iki kelimenin hakikatte farklı olduğu unutulmamalıdır: rüya ve hulüm. Rüya tek başına enfüsî bir hadise değildir. Onun altında, girilip deşilecek ve özüne vakıf olunabilecek hakiki ve gizli bir mânâ yatmaktadır. Hulüm ise hiç anlamı olmayan boş bir vehim ve hayâlden ibarettir. Demek ki hakikat dilinde rüya sadık olanların adıdır, yalan olanlarına da hulüm denilmelidir. Rüya, yalnızca uyku hâline bağımlı bir hadise değildir. Uyanıkken, özellikle karanlık bir yerde veya gözler yumulmuş olarak bir dalgınlık hâlinde de bir sinema şeridi gibi görünen birtakım misaller ve manzaralar meydana gelebilir ki bunlar sıradan hatıralar hayâller gibi sönük ve bulanık değildir; net ve açık seçiktir ve görülenler tıpkı bir rüya gibi veya bazı hâllerde aynen tabir ve tevil edildikleri gibi, daha sonra da

tahakkuk ederler. Rüya, gerek uykuda gerek uyanıkken belli bir hakikatın, soyut olarak bir misal âleminden ruha görünmesidir” (Yazar, 1999: 47).

Psikologların Rüyaya Bakışı

19. yüzyıldan itibaren rüyaların yorumunda psikolojik bakış açısı benimsendi. Görülen rüyaların açıklanmasıyla ilgili “şuuraltı” kavramı ilk defa bu asrın başında kullanıldı.

Rüya hakkında doğuda ve batıda asırlarca süren araştırmaların vardığı sonucu bir cümlede toplamak mümkündür: "Düş, bir sırrın açığa vurulması; ama eksik terimlerle açığa vurulmasıdır." Sigmund Freud, rüyalar üzerinde yaptığı araştırmalarını bu fikre dayandırır ve rüya ile istekler arasında bağ kurar: "Ya bilinçsiz içe tıkma pek güçlü olur ve gerçeğe bağlı bilinci ezer ya da pek çetin, dayanılmaz bir gerçek önünde tehdit edilen "ben", bilinçsiz dürtünün kollarında isyanla ileri atılır. Düşün zararsız psikozu, dış dünyadan bilinçle istenmiş anlık bir vazgeçiştir"(Freud, 1983: 31). Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere, feridin rüyalarında dış dünyanın büyük payı vardır. Rüya, bir isteğin gerçekleşmesi veya gerçekleştirilme teşebbüsüdür.

Freud'un öğrencisi olan C. Gustav Jung, gizli arzuların ifadesi olan rüyalara "niyet rüyası" adını verir ve bu rüyaların tahlilini yaparken objektif-subjektif ayırımını getirir: Rüyalar nesnel veya öznel bir düzeyde yorumlanabilirler, Nesnel düzeyde rüyanın çevrede olup bitenlerle ilişkisi kurulur. Rüyada görünen insanlar gerçek olarak alınır ve onların rüya sahibiyile ilişkileri ve mümkün tesirleri analiz edilir. Öznel düzeyde ise rüyadaki figürlerin rüya sahibinin kişiliğinin belirli yönlerini temsil ettikleri kabul edilir (Jung, 1983: 137). Objektif tahlillerde, uykudaki kişinin sosyal şartları, çevresi ve mevkii ile rüya arasındaki münasebette göz önünde bulundurulur (Özgül, 1989: 4).

Kur'an-ı Kerim'de Rüya

Kur'an'da üç önemli rüyaya yer verilir. Bunlar Hz. İbrahim, Hz. Yusuf ve Hz. Muhammed'in rüyalarıdır.

Hz. Yusuf, rüyasında on bir yıldızla güneşin kendisine secde ettiğini görür. Bu rüya babası Hz. Yakub'un tabir ettiği gibi gerçekleşir; Hz. Yusuf, Mısır'da yüksek bir makama getirilir ve annesi, babası, on iki kardeşi ona gelerek itaat etmişlerdir. Ayrıca Hz. Yusuf'un tabir ettiği birçok rüya tabir ettiği gibi gerçekleşir. Bunlardan en önemlisi Mısır hükümdarının rüyasını: “Yedi yıl kuraklık, yedi yıl da bolluk ve bereketin olacak.” şeklinde tabir etmesi ve rüyanın gerçekleşmesidir (Yusuf Suresi,12/ 4 ,6 ,36, 42, 43, 50, 100).

Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i rüyasında kurban ettiğini görür ve bu rüyayı gerçekleştirmek üzere oğlunu kurban etmeye hazırlanırken Allah tarafından bir koç gönderilir ve oğlunun yerine onu kurban eder. Kur'an'da, Hz. İbrahim'in rüyaya sadakat gösterdiği için mükâfatlandırıldığı belirtilir (Saffat Suresi,37/ 102,103).

Hz. Muhammed de Hudeybiye seferine çıkarken rüyasında Mekke'nin fethini görür ve rüya bir yıl sonra gerçekleşir (Fetih Suresi,48/ 27).

Hadislerde Rüya:

Hz. Muhammed'in peygamberliği sadık rüyalarla başlamıştır. Bir hadiste rüya görenin nasıl hareket edeceği şöyle belirtiliyor: “Sizden biriniz, sevdiği bir rüya gördüğü zaman, muhakkak o rüya Allah'tandır. Bu rüyadan dolayı Allah'a hamd etsin ve onu anlatsın. Hoşlanmadığı bir rüya gördüğü zaman, muhakkak o şeytandandır, onun kötülüğünden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye de anlatmasın, artık o rüya kendisine zarar vermez (Dağıstanî, t.y.: 974).

Hz. Muhammed, bir kimsenin rüyasında görmediği bir şeyi “gördüm” diye anlatmasını yasaklamış, “yalanların içinde en büyük yalan” olarak nitelendirmiştir. (Dağıstanî, t.y.: 974).

Hz. Muhammed'in rüyada görülmesi de önemli bir husustur. Ebu Said ve Ebu Abbas'ın rivayetine göre Hz. Muhammed şöyle buyuruyor: “Kim, beni rüyasında görmüşse, mutlaka beni görmüştür; çünkü şeytan benim kılığımıza giremez (Canan, 1993: 530).

Tasavvufi Anlayışta Rüya:

Rüyalar, mutasavvıflar tarafından sadık rüyalar ve nefsanî rüyalar olmak üzere iki grupta değerlendirildiği gibi Allah'tan, melekten, şeytandan olanlar diye üçe de ayrılır. (Tatçı-Çeltik, 1995: s.XIII).

Azizüddin Nefesî'ye göre rüyaların çeşitleri şunlardır: "Semavî melekler insanların gönlüne bir şey ilka ederler. Bu hâl uyanıklık anında olursa adı ilhâmdır, uykuda olursa rüyadır. Semavî melekler gökten yere inip şekle büründükleri ve peygambere göründükleri vakit, Allah'ın sözünü onlara iletirse, adı vahiydir. Bazı peygamberlere vahiy, daima uyku hâlinde gelmiştir. Hz. Muhammed'e vahiy ilk altı ayda daima uykuda gelmiştir. Bundan dolayı sadık rüya peygamberliğin kırk altı cüzünden biri olarak değerlendirilmiştir (Kanar, 1990: 143,144).

Gerek divan edebiyatı, gerekse halk edebiyatı alanında eser veren bazı sanatçılar üzerinde de gördükleri rüyalar etkili olmuştur. Bu etkiyi bazı ayrıntılarıyla örnekler üzerinde görmek daha daha doğru olacaktır.

DİVAN EDEBİYATINDA RÜYA

Halk edebiyatında olduğu gibi divan edebiyatında da rüyanın önemli bir yeri vardır. Eserlerde, özellikle mesnevîlerin "sebeb-i te'lif " bölümlerinde rüyaya yer verilir. "Sebeb-i te'lif " bölümü olmayan eserlerde şair, herhangi bir şiirinde rüyasını anlatır. Vereceğimiz örneklerde de görüleceği üzere sanatçı, rüyayı görmeden önce genellikle sıkıntı içindedir, ne yapacağını bilememektedir, kafası karmakarışıktır, kendine güveni yoktur, dünyada boşa yaşadığına inanmaktadır, kimseye faydalı olamamanın ızdırabı içindedir, yaşının ilerlemesine rağmen bu dünyadaki insanlara öbür tarafta yani ahirette kendine fayda sağlayacak bir eser bırakamamıştır. Bu duygular içindeyken gördüğü rüya onun ufkunu açar, tereddütleri biter ve kararlı hâle gelir. Rüya gördüğü kişi onu ikna etmiştir. İknadan ziyade rüyasında kendisine söylenenleri emir kabul etme söz konusudur. Artık rüyada söylenen iş mutlaka yapılacaktır. Bu, âdetâ rüyada gördüğü birinin iletliği, kesin yapılması gereken ilâhî bir emirdir, bundan kaçış yoktur.

Rüyada söylenenleri böyle kabul etmede, elbetteki sanatçının İslamî inanışa bağlı olan rüya anlayışı etkilidir.

Sanatçı rüyadan sonra işe başlar ve rüyada kendisine söylenen eserini yazar. Artık içi rahat ve kendinden emindir, yazdığı eserin faydalı olacağına inanmaktadır. Gördüğü rüyayı eserde anlattığı için okuyucu da eserin faydalı olduğuna inanacaktır. Çünkü gereksiz, faydasız bir eser olsa yazılması rüyada emredilmezdi.

Olayı psikologların rüyaya bakışı açısından da izah edebiliriz. Çünkü psikologlara göre insan, yapmayı isteyip yapamadığı aşırı isteklerini rüyasında görür. Bu eserlerdeki rüyalarda da sanatçının yapmak isteyip yapamadığı bir iş söz konusudur. Yani sanatçı kafasına taktığı, yapamadığı dolayısıyla içine dert olan bir şeyi rüyasında görür.

Şimdi çeşitli eserlerden seçtiğimiz, bazı örnekleri görelim:

Rüyada Hz. Peygamber'in Yazılmasını İsteddiği Eserler:

Kişi, genellikle rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve onun tavsiyesi üzerine sözkonusu eseri yazar.

Katip Çelebi'nin Mîzânü'l-Hakk Risalesi'yle ilgili rüya

Katip Çelebi'nin eserinde "mübeşşire" diye başlık koyduğu rüyası şöyledir: " Bu risaleyi yazmaya başladığım 1067 Muharreminin 4. Pazar gecesinde (13 Kasım, 1656) Hz. Fahr-i Âlem -Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun - düşte bu fakire göründüler. Bir kırdı savaşımların kılığında, eteğini beline dolayıp kılıç kuşanmışlar; adamları ve yardımcıları çevresinde, uzak bir yerde idi. Huzurlarında durmuş, birtakım meseleler üzerinde onlara ders vermekteydiler. Ancak aklımda bu kaldı ki onlar ayakta, fakir oturmakla ayakta durmak arası durup ders dinlerken mübarek dizlerini öpüp: "Yâ Resulullah, bu bendenize bir isim telkin buyurun, meşgul olayım." deyince:"Yâ Peygamber ismine meşgul ol" dedi. Bu sözü yüksek sesle söylediler. Öyle ki kulağım bununla dolup uyandığım zaman sesin eseri hâlâ kulağımda duruyordu.

"Peygamber adına meşgul ol." buyurduğunun tevili ve yorumu budur ki bundan önce "düstûrül-amel" sonunda üstü kapalı olarak bu mânâya işaret olmuştur. Bu sırada, gerektiğinden bununla ilgili işleri düşünmekte idim. Bu sözde onun müjdesi çıkıp uygun geldi ve bunun içinde bir noktaya da açıkça tembih buyurdu (Gökyay, 1972: 120).

Evliyâ Çelebi'nin Seyâhat-nâme'siyle ilgili rüya

Evliya Çelebi, evinde aşure gecesi uyku ile uyanıklık arasında iken, kendini Yemiş İskelesi yakınındaki, Ahi Çelebi adındaki camide görür; cami cemaatle dopdoludur. Evliya Çelebi minberin dibinde oturmuş bu güzel yüzlü cemaate hayran hayran bakmaktadır. Yanındakine kim olduğunu sorar; bu, Sa'd b. Ebi Vakkas'tır. Bütün ermişler Hz. Peygamber'in yakınları, ilk dört halife, Bilâl-i Habeşî hepsi oradadır.

Evliya Çelebi, bundan sonra Resûlallah'ın sabah namazını kıldırıldığını, kendisinin de Bilâl'le birlikte müezzinlik yaptığını ve devamında olanları şöyle anlatır: " Bilâl (Fâtîha) dedi. Hz. Peygamber mihrapta ayak üzere dururken, Saad b. Ebi Vakkas hazretleri beni elimden tutup Hz. Peygamber'in huzuruna götürdü. Hz. Peygamber'e: "Sadık aşıkın, müştak ümmetin, Evliya kulun, şefa'atini rica eder." dedi. Bana da: "Mübarek ellerini öp!" dedi. Ben o an ağlamaklı oldum. Hz. Peygamber'in mübarek ellerine küstahça dudaklarımı kondurdum. Onun görünüşünden "Şefâat Yâ Resûlallah" diyeceğime, hemen "Seyâhat Yâ Resûlallah" demişim. Hz. Peygamber hemen tebessüm edip "Şefâati, seyâhat ve ziyareti sıhhat ve selâmetle kolay eyle Yâ Rabbi" diyerek "Fatiha" dediler. Bütün sahabe-i kiram Fatiha'yı okudular. Ben bütün orada bulunanların mübarek ellerini öperek, hayır dualarını alıp giderdim. Kiminin mübarek eli misk gibi, kiminin anber, kiminin gül, kiminin sümbül, kiminin fesleğen, kiminin zağferân, kiminin menekşe ve kiminin karanfil gibi kokuyordu. Amma bilhassa Hz. Peygamber'in kokusu zağferân ve kırmızı gül gibi kokuyordu. Sağ elini öptüğümde, sanki pamuk gibi kemiksiz bir et idi. Diğer enbiyanın mübarek elleri ise ayva kokusu gibi kokuyordu. Hz. Ebu Bekir'in eli kavun kokusu Hz. Ömer'in ki anber, Hz. Osman'ın ki menekşe, Hz. Ali'ninki yasemen, İmam Hasan'ın ki karanfil, İmam Hüseyin'inki beyaz gül gibi kokuyordu. Allah onlardan razı olsun.

Bu şekilde bütün cemaatin ellerini öptüm. Hz. Peygamber, sonra yine (Fatiha) dedi. Bütün eshâb-ı güzîn yüksek sesle Seb'â'l-Mesânî (Fâtîha) yı okudular. Hz. Peygamber mihrabdan "-Esselâmü aleyküm ey kardeşler!" deyip camiden dışarı çıktılar. Bütün sahabe-i kiram bana hayır duada bulundular. Hepsî camiden çıkıp gittiler. Hemen Sa'ad hazretleri belinden ok mahfazasını çıkarıp benim belime kuşattı ve tekbir getirip:

"-Yürü! Ok ve yay ile gazâ eyle. Allah'ın muhafazasında ve emanetinde ol. Sana müjde olsun ki, bu toplulukta ne kadar ruhlar ile görüşüp mübarek ellerini öptünse, onların hepsini ziyaret etmen nasib olup, dünyayı gezer ve insanlar içinde tek olursun. Ama, gezip gördüğün ülkeleri, kaleleri, beldeleri, nadir eserleri, her ülkenin güzel işlerini, yiyecek ve içeceklerini toprakların enlem ve boylam derecelerini yazıp, güzel bir eser meydana getir ve ahiret oğlum ol. Hak yolunu elden bırakma. Gönül huzursuzluğundan uzak ol. Ekmek ve tuz hakkını gözet. Sadık dost ol. Yaramazlarla yâr olma. İyilerden iyilik öğren." Diyerek nasihatla bulundu ve alnımdan öpüp, Ahi Çelebi Cami'inden çıkıp gittiler.

Ben şaşkın bir halde rahat uykudan uyandım. "Acaba, bu benim hâlim midir, yoksa olan bir şey midir, yoksa güzel bir rüya mıdır?" diye düşünerek, içime bir rahatlık gelip gönlüme neşe doldu.

Sonra sabahleyin temiz bir abdest alıp, sabah namazını kıldım. İstanbul'dan Kasımpaşa tarafına geçtim. Rüya tabircisi İbrahim Efendi'ye gittim. Rüyamı tabir ettirdim. Bana "Cihanı süsleyen ve dünyayı gezip dolaşan bir seyyah olup, işin iyi bir sonuçla tamama erip, Hz. Peygamber'in şefaati ile Cennet'e girersin." diyerek müjde verip "el-Fatiha" dedi (E.Çelebi, 1976: 11-15).

Yazıcıoğlu Mehmed'in Kitâb-ı Muhammediyye'siyle ilgili rüya

Eserin "sebeb-i te'lif" bölümünde şair, her şeyden elini eteğini çekmiş, Allah'ı zikreder durumdayken rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü ve kendisinden yeni bir mevlid yazmasını istediğini şu ifadelerle dile getirir:

Benâgâh düşüm olur bir gece ben
Görürem kim Muhammedi sırr-ı esrâ

Oturmuş nur olup ashâb içinde
Tamâmet nûr olur şeh'r ü sahârâ

Yenile mevlidim çıksın cihâna
Eğerci söylenir dehren fe-dehrâ (Çelebioğlu, t.y.: 53- 56)

Kâtib-zâde Sâkıb Mustafâ'nın Divan'ıyla ilgili rüya

Şair, divanındaki ilk kasidenin kırk sekizinci beyitinden sonra, eserini yazmasıyla ilgili gördüğü rüyayı şöyle anlatıyor:

Bir gice vâkı'anda fahr-i enâm
Künc-i mihrâbı eylemişdi makâm

Hamdü'llâh ki oldı bana nasîb
Eser-i nazm eyledüm tertîb

Hamdülillâh ki itdi Hazret-i Hak
Şu'arâ silkine beni mülhak

Şu'arâdur ana dil-i insân
Revnağ-efzâ-yı gülsitân-ı beyân

Şu'arâdur hatîb-i nâdire-dân
Hutbe-pîrâ-yı cümle-i şâhân

Feyz-i mahz-ı mevâhibi tâlib
'Özr-hvâh-ı suhanverân SÂKIB

Yâ İlâhî be-câh-ı fahr-i enâm
Vir bu dîvâna hüsn-i hatm ü nizâm (Kırkıyık, 1999: 201-203).

Rüyada Pîr, Mürşid veya Ünlü Bir Kişinin Yazılmasını İsteddiği Eserler:

Şair, rüyasında bir pîr, mürşid veya tanınmış bir kişiyi görür ve bu kişinin kendisine söylediği sözlerden etkilenerek eserini yazmaya başlar.

Merdümi'nin Tuhfetü'l-İslâm'ıyla ilgili rüya

Merdümi, "Tuhfetü'l-İslâm"ın yazılış sebebini 128 beyit tutarındaki "sebeb-i te'lif " kısmında uzun uzadıya anlatır. Şair bu bölümde "yaşının kırkı geçtiğini, saçının sakalının yarı yarıya ağardığını fakat hâlâ gâh maddî güzellikleri sembolize eden ârız, kâkül, leb, kad vs. ile meşgul, gâh makam mevki hırsı ile sermest ü malûl olduğunu ve ahirette kendine fayda sağlayacak bir eseri olmadığını düşünüp gözyaşı dökerken olduğu yerde uyuyup kalır ve rüyasında bir pîr ona bazı nasihatlerde bulunur:

Düşde gördüm ki nâgehân bir pîr
Ruh-ı pür-nûrî hemçû mihr-i münîr

Gelüben yanuma terahhum idüp
Bana lutf eyleyüp tekellüm idüp

Didi ey rahmet-i Hakka muhtaç
Hvâb-ı gafletten uyanup gözün aç

Mâni olmaz kişiye mansıb u câh
Olıcak cân u dilde havf-ı İlâh

Eyle dâ'im tilâvet-i Kur'ân
Kıl hadîs-i Rasûl-i vird-i zebân

Kim ki kılsa hadîsi vird-i zebân
Olur anun makâmı bâg-ı cinân

‘Âşık isen nasîhatum gûş it
Uşbu sevdâları ferâmûş it

Merdümî, uykudan uyandıktan sonra mezkur pîrin nasihati doğrultusunda Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerle meşgul olmaya başladığını ve bu meşgale çerçevesinde kırk ayet ve kırk hadis seçerek ikişer beyitle tercüme ettiğini şu beyitlerle ifade ediyor:

Yazdum âyetleri teberrük için
Didügüm sözlere temessük için

Ki yazdum bir nice hadîs-i şerîf
Terceme idüp anı hûb u latîf

Ki buyurmuş durur Rasûl-i İlâh
Pişvâ-yı rusûl Habîb-i İlâh

Ümmetüm üzre dîni emrinde
Kim ki hıfz itse kırk hadîs eger

‘Ulemâdan olup kıyâmetde
Fukahâ zümresiyle haşr olalar

Bu hadîsi dilâ çü gûş itdüm
Cân u dilden hurûş u cûş itdüm

Kırk ehâdis-i Mustafâ buldum
Kelimât-ı ferah-fezâ buldum

İkişer beyt ile virüp ma'nâ
Kıldum anı bu vech ile imlâ (Sevgi, 1993: 18-21).

Bedr-i Dilşâd'ın Murâd-nâme'siyle ilgili rüya

Şair, Murâd-nâme adlı eseriyle ilgili gördüğü rüyayı, mürşidin rüyada kendisine söylediklerini ve bu sözlerden nasıl etkilendiğini şöyle anlatır:

Düşümde işâret irişdi bana
Didiler ki tuhfe düz ilet ana

Dilersen ki şâd-ı zamân olasın
Ma'nî diyârında hân olasın

Çün işitdüm ol mürşidün sözünü
Uyandum açdum gönül gözünü

Bu kez kıldum endîşe tâ kim bilem
Ne tasnîf ana lââyık ise kılâm

İkilendi gönlüm bu endişede
Ne var ger hüner-bend isem pişede

Biri dir ki sen 'ilm-i bâtında bir
Kitâb eyle kim anda keşf ola sır

Hakikat ne ise beyân eylegil
Nihân işleri hep ayân eylegil (Ceyhan, 1997: 195,196)

Veysi'nin Hâb-nâme'siyle ilgili rüya

Hâb-nâme'nin başında, eserin yazılma sebebi olan rüya şöyle anlatılır:

“Kalemrev-i belâgat u fesâhatün Sultân-ı ercümend-i fâzıl yegâne merhûm Veysî Efendi Cennet-mekân Sultân Ahmed Han ile İskender-i zül'karneyn Kaddes Allahu Esrâruhum Hazerâtını rüyasında grüp İskender Hazretleri Sultân Ahmed Han Hazırine teselli-i hâtır olmak üzere zamân-be-sa'adet Hazret-i Âdem 'Aleyhi's-selâmdan devlet-i Abbasiyye 'asrına gelinceye değin 'âlem-i kevn ü fesâdda zuhûr iden vakâ-yı rüzgârı ve mülk ü millete da'ir hikmet-âmiz nice kelîmât-ı beyân u irâd buyurmağla mûmâ-ileyh Veysî Efendi hikâyât-ı merkûmeyi bir târîh-i icmâlî sûretinde mertebe-i icâzda münşiyâne kaleme alup...”(Veysî: 1, 2).

Bu anlatılanlara göre: Veysî rüyasında İskender-i Zülkarneyn'i görür. Sultan Ahmed de yanında vezirleri, ağaları, çavuşları olduğu hâlde gelir. Sohbet esnasında sultan Celâlîlerden yakınıdır, İskender de peygamberler zamanında bile böyle bozukluklar bulunduğunu söyler. Sonunda, İskender Veysi'den bu konuşulanları kaleme almasını isterken horozlar öter ve şâir uyanır.(Özgül, 1989: 11).

Dede Ömer Rûşenî'nin Divan'ındaki rüya

Rüyaların "vâkı'a" olarak da nitelendirildiğini giriş bölümünde belirtmiştik. Rûşenî de rüyasını "vâkı'a" başlığıyla şiirinde anlatır.

Rûşenî'nin bu şiirinde, özellikle şu iki beyitindeki ifadeler bize halk şairlerinin 'rüyada pîr elinden bade içme' geleneğini hatırlatıyor:

Sundı bir kâse-i pür-bâde-i hôş-hârı didi
Nûş idüp Rûşenî hôş eyle hum-ı mey kimi cûş

Bu harâbât-ı mugânda oluban mest-i müdâm
Bâde-i şevki içüp itme gerek cûş u hurûş (Aydemir, 1990: 116-119)

" İlhâm-ı İlâhî " ya da "Hâtif'ten Gelen Ses" Şeklinde Görülen Rüyalarda Yazılması İstenen Eserler:

Bazı eserler, müellife gelen ilâhî bir ilhâm veya hatiften gelen bir ses neticesinde yazılmıştır.

Şeyhoğlu Baba Yusuf'un Kitâb-ı Mahbûbiyye'siyle ilgili rüya

Baba Yusuf'a rüyasında, Mekke'de Hacerûl'esved yanında bir kitap yazması işaret edilir. Baba Yusuf'un Mekke'de yazdığı kitâbın "Kitâb-ı Mahbûbiyye" olduğu bilinmektedir. Sözkonusu eserin "sebeb-i te'lif" ve "hatime" bölümlerinde yer alan aşağıdaki beyitler de bunu anlatmaktadır:

Hudâdan bir gice men kula iy cân
Yitişdi feyz ü hem ilhâm u ihsân

Gözümü açuban gösterdi yolum
Ne var elde menüm bildüm husûlum

Müeyesser itdi yazdum bu kitâbı
Bana ilhâm iden Hakdur bu bâbı (Sevgi, 1990: 100).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin Tezkire (Tezkiretü's-Şu'arâ)'siyle ilgili rüya

Hasan Çelebi, yalnızlık dünyasına çekilip düşünceye daldığı bir gün bir ses duyduğunu söyler ve işittiklerini şöyle anlatır: "Ansızın kulağımın penceresinden akıl sarayına kuşku duyulmayacak bir ses geldi. Diyordu ki bu ses:" Zamanın kararı sebatsız dostlar gibidir, geleceğe zulmetmek olan feleğin vefa üzerine ettiği yemin, verdiği söz, dilberle buluşma süresi kadar kısadır. Akıllı ve zeki kişi: "Tanrım, beni gelecekte ünlü kıl." sözünü gerçekleştirmeye çalışır; kalıcı bir armağan bırakır...İnci sözlerini düzen ipliğine geçir, fesahatli ve belagatli bir kitap ortaya çıkar, iyi ve değerli kişilerin bakışlarını üzerinde toplayıp cihanın övdüğü kişi ol" İşte bu nedenle güçsüzlüğümün alameti olan bu dağınık cümle ve sözleri düzeltip Tanrı'nın yardımına sığınarak bu secili nesrin metinlerini bir araya getirdim. Bilirim, çağın büyükleri bu tür incilere değer vermez. Yanlarında çanak çömlek sedef ile, katır tırnağı da inci ile birdir; bilgi ve anlayış uzaylarında uçan kartalla baykuş eş değerde olduğundan: "Kuru bir övgüden bir şey çıkmaz. Beytin ve kasidenin eti yenmez, derisi giyilmez." diye yüzüne bakmazlar redifi altın ve gümüş olmayınca da kasideyi ele almazlar; varı olmayınca olgun kişilere değer vermezler. Tezkiretü's-şu'ara nedir bilmezler. Bin beyitten ise anlamlı bir beyitin daha üstün olduğunu ve kıldan yapılan çulun, yanlarında yüce ve değerli şürden üstün ve yeğrek olduğunu anlamazlar. Şaşılacak şeydir ki bilgi malını kimse alıp satmaz. Ne yazık ki, böbürlenme ve bilgisizlik durmadan satılmaktadır. Şaşılacak olgudur ki, bilginlere zerrece olsun eğitim yokken, değer verilmezken, taşlama ve kınama okları atılıp durmaktadır."

Sonra, yukarıda söylediğimiz erdemli dostlarıyla oturduğu bir gün dostları, topladığı sözlerin ortaya çıkmasını isterler: " Bunları düzen ipliğine geçirmenin tam sırasıdır. Bu incileri kendisinden yararlandığın zamanın bilgelik sultanına yalvararak sun." derler. Böylece tezkire uzun bir hazırlık döneminden sonra ortaya çıkar (Kutluk, 1989:17-19).

Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrin'iyle ilgili rüya

Şeyhî, eserin "Ender Sebeb-i Nazm-ı Kitâb" faslında Husrev Şîrin'in te'lif sebebini şöyle anlatıyor: Mustarib olduğu bir zamanda " hâtif-i can" gönlüne sesleniyor.

Meger bir dem ki derd olmuşdı dem-sâz
Gönüle **hâtif-i can** virdi âvâz

Ki iy biçâre niçün haste-dilsin
Azîzü'n-nefs iken hâr u hacilsin

"Niçün gönlün hastadır." diyor ve sözlerinin devamında şunları söylüyor: "Eğer ölmedinse adını dirilt. Alemden adı yaşayan kimse, ölmemiş demektir. İnsanın dünyada kalanı adıdır. Öbür şeyler bir yalandan ibarettir. Çok malın mülkün yok diye üzülme. Senin de gönlün cevherlerle, hazinelerle doludur. Cihana bu cevâhirden saç. Gazel tarzında kuvvetlisin. Fakat sözün değerini gösteren mesnevidir. Öyle bir eser ortaya koy ki, söz mülkünde hutbe senin adına okunsun."

Bu sözler üzerine şâirin ıztırabı biraz dinmiştir. Hâtif'e cevap veriyor, diyor ki: "Çok güzel nasihatler verdin. Fakat, iyi bir eser meydana getirmek için hikmet, şeriat, belâgat, iyi geçinme, emniyet ve ferâgat gerektir. Bunlar bulunmaz ve gönül huzur içinde olmazsa, nasıl eser yazabilir? İşitenler sözü kolaylıkla anlayamazsa şairlik tabiatı ne kadar kuvvetli olursa olsun, sonunda gevşer. İncinin kağıt boncuğundan fark edilmediği yerde düşünce denizine neden dalayım?"

Buna karşılık hatif şunları söylüyor: "Senin bu bahanen evhamdır ve sakat bir düşüncedir. Hayali ve şüpheli bırak. Gerçek ve hak sözünü esas al. Bu dünya fanidir, onu bir yana koy. Ebedî adı bırakmak istiyorsan söze (şiire) çalış. Etrafında sözden anlayanlar bulunmuyorsa, zarar yok. Söz kanatlıdır, uçar ehlini bulur. Hasetçiler için de düşünme. Nimet sâhiblerinin kıskanılması, şaşılacak şey değildir. Çünkü, her gizli hazinenin yılanı, her gülün dikenini vardır. Sen bu batıl fikirleri terk et; Allah'tan inayet ve devrin sultanından himaye um. Çünkü pâdişah, hüner kıymetini bilen bir kimsedir; kendisi de hüner sahibidir. Kuvvetli görüşe

maliktir. İştin anlayan herhangi biri kılı kıldan seçebiliyorsa, bil ki, onun kılı kırk yaracak derecede dikkati vardır. Eseri onun adına meydana getir. Hâtîf'in bu sözlerinden şair kıvanç duyar ve eserini padişah için hazırlamağa koyulur (Timurtaş, 1980 : 21-23).

Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd'ile ilgili rüya

Cem Sultan, şiirin başında bahar tasviri yapar ve içinde bulunduğu ortamı anlatır. Böyle bir ortamdayken hatıftan bir ses geldiğini söyler. Bu sesin sahibi, kendisine nasihatlerde bulunur ve aşkı anlatan bir kitap yazmasını ister. Bu isteğini çeşitli ifadelerle tekrarlar:

Bu nağmeyle iderken derdümi sâz Bana hâtiften irişdi bir âvâz

Ki iy miskin nice bir zâr olursın
Nice bir kendüne mihnet alursın

Nice bir kendüni nâlân idersin
Nice bir kendüni giryân idersin

Düzetgil 'ışk içinde bir risâle
Ki 'uşşâk anun-ıla ire visâle

Düzetgil 'ışk içinde bu kitâbı
Ki cânlara sara vire hitâbı
Düzet 'ışk içre bir hoş dâstânı
K'okıyan kişünün şâd ola cânı (Okur, 1997:305-310).

Hadîdî'nin Tevârîh-i Âl-i Osmân'ıyla ilgili rüya

Hadîdî, bu eserin yazılmasının kendisine ilhâm edildiğini, eserinin sebab-i telif bölümünde şöyle anlatır:

Gözedürken cemâli subh-gâhı
İrer kalbüme ilhâm-ı İlâhî

Çü hâtır cem' olup başlar cevâba
Bu ilhâm-ı İlâhî'den hitâba

Der iy ilhâm-ı Rabbânî ki dersin
Bu yüzden bana bu pendî idersin

Yine irdi dile ilhâm-ı Sübhân
Didi olma perîşan hâl ü hayrân (Öztürk, 1991: 13-15)

Şeyhoğlu Mustafa'nın Hurşîd-nâme'siyle ilgili rüya

Şair, "tûtî-i ilhâm"dan nasıl kuvvet bulduğunu ve bu eseri yazdığını şöyle anlatır:

Nedür dahı ümîdi yarın anun
Nitesi göriser didârın anun

Bi-hamdillah ki ol tûtî-yi ilhâm Bize sözden şekerler kıldı in'âm

Ki kuvvet buldı andan cân dimâğı
Gönül bâğından ürküldi kelâğı

Olar kim enseden yüz eylemez sarf
İşidür sözden ancak savt ile harf

Yüzünden eyle açdı perdeyi söz
Ki bir harfînde yüz hûrî görür göz (Ayan, 1979: 40)

Örneklerde de görüldüğü gibi genel olarak Divan edebiyatı alanında eser veren kişinin gördüğü rüya onu, içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarmakta, içine ferahlık vermekte ve kişi büyük bir istekle eserini yazmaya başlamaktadır.

HALK EDEBİYATINDA RÜYA

Halk şairlerinin düşlerinde gördükleri bir ulu kişinin telkini ile şiire başlanmaları çok eskilere uzanmakta, bir bakıma Hz. Muhammed'e kadar gitmektedir (Yazır, 1999: C.1, 30).

Bütün halk edebiyatında rüya motifi belli bir plana sahiptir. Bu plan aşağıdaki gibidir:

- Bu rüyaların hepsinde rüya manevî veya maddî büyük bir sıkıntının ardından görülmektedir.
- Rüya bu büyük sıkıntının ardından hemen görülmezse kahramanın sıkıntılarında kurtulmak üzere Tanrı'ya yalvarması sonucunda ortaya çıkmaktadır.
- Örneklerin pek çoğunda rüya kutsal mevkilerde uyurken görülmektedir. Mezar ve pınarlar rüyaların en çok görüldüğü müşterek mevkilerdir.
- Rüyada kutsal bir kişi veya kişiler bazen bir genç kızın elinden kahramana aşk badesi sunarlar. Hızırilyas, üçler, kırklar, üç derviş, bir pîr, sadece bir yaşlı adam veya yaşlı bir kadın rüyalarda yer alan kutsal kişilerdir. Kutsal kişilerin çeşitlilik göstermelerine rağmen rüyadaki rolleri hep aynıdır.
 - Kahramana bir veya üç bardak dolu (bâde) sunarlar veya kız ile oğlanın birbirine sundururlar.
 - Kahramana çok güzel bir kız tanıttıktan sonra adını ve memleketini söylerler.
 - Şiirlerinde kullanacağı bir mahlas verirler.
 - Kahramanların ihtiyaçları olduğunda onlara yardım edeceklerini belirtirler.
- Kahraman kutsal kişinin elinden badeyi içtikten sonra vücudunu bir ateş sarar; düşer bayılır, ağzından kanlı köpük gelir. Bu hâlde 3-6-7 gün kalır.
- Herkes kahramanın deli olduğunu düşünürken yaşlı bir kadın veya erkek sazın teline dokunur.
- Saz sesiyle kahraman gözlerini açar, sazı eline alır, kendine verilen mahlasla irticalen şiirler söylemeye başlar. Böylece hem badeli âşık, hem de hak âşığı olur. (Günay, 1980: 36, 37)

Bunlar esasta bir olmakla birlikte rüyalarında kendilerine görünen kişiler ve bunların kıyafetleri yönünden değişiklikler görülür. Bunların onlara söyledikleri sözler değişik olduğu gibi, şairlerin rüyalarını gördükleri yerler de başka başkadır. Kendilerini aşka düşüren ve sonunda şiir söylemeye başlatan kızların sayısında ve kişiliklerinde de başlıklar görülmektedir.

Rüyada Aşk Badesi İçme ve Badeli Âşık:

Rüyada aşk badesi içme, âşık edebiyatında gördüğümüz en önemli motiflerden biridir. Şiir söylemeye, düşlerinde bir pîr elinden bade içtikten sonra başlayan şairler hakkında "badeli âşık" sıfatı kullanılmaktadır. Âşıklar âşıklığa başlamayı ya da yetişip usta âşık olmayı geleneksel bir unsur olarak gördükleri iki önemli yol olan usta yanında yetişme ya da *rüyada bade içerek badeli âşık olmaya bağlarlar*. Bade halkbiliminde rakı, şarap gibi alkollü içki anlamına gelmez. Şerbet, su gibi içilecek bir mai olduğu gibi elma, nar, ekme, üzüm gibi herhangi bir yiyecek de olur. Hatta ele verilen bir saz da bade olmaktadır. Rüyada pîrlerin âşıklara sunduğu aşk badesi yerine, kimi kez onların ağızlarına tükürdükleri de olur. Hakim Süleyman Ata'nın ağzına Hızır tükürdükten sonradır ki o hikmetli sözler söylemeye başlamıştır. Bade içme, görülen rüya sonucu manevi bir değişmeye uğramadır.

Halk şairlerinden, rüyasında gördükleri kişiye göre bazı örnekler¹:

Rüyasında Hz. Muhammed'i Gördükten Sonra Şiir Söylemeye Başlayan Şairler:

Çıldırılı Âşık Şenlik

Asıl adı Hasan olan Âşık Şenlik, henüz 14 yaşında iken babasının tüfeğini alıp ördek avına çıkar. Pusuda av beklerken uykuya dalar. İkinci gün akşamına kadar burada kalır. Ev halkı Hasan'ı baygın bir hâlde bulur. Hasan uyandığında, yaşadığı âlemden uyandığına pişman bir hâlde etrafındakileri süzer. Köy imamının ne olduğunu, niçin konuşmadığını sorması üzerine o güne kadar âşıklıkla ilgisi olmayan Hasan:

Rüya-yı âlemde yattığım yerde
Neçe yüzbin hayal güşuma geldi
Üğbe üğ cismime saldı bir ateş
Sevdiğim salatım düşuma geldi

dörtlüğü ile başlayan bir şiir okur. İmam okuduğu şiirde tabşırıldığı Şenlik'in kim olduğunu sorunca etrafındakilerin şaşkın bakışları arasında şunları söyler:

Yığılın ahbaplar yaren yoldaşlar
Bir sağalmaz derde düştüm bu gece
Hikmet-i pîr ile âb-ı zülalden
Kevser bulağından içtim bu gece

Kudret mektebinde verdiler dersi
Zahirde göründü arş ile kürsi
Hıfzımda zapt oldu Arabî Farsî
Lügat-i imrani seçtim bu gece

Sefil Şenlik Hak'tan buldu kemali
Bu fikirle vasf-ı halin demeli
Bedirlenmiş gördüm güzel cemali
Tagayyır hal olup şaşım bu gece

Hasan bu rüyalar âleminde, Peygamberin cemalini görüp pîr elinden bade içerek hem sevdiği salatına (*ibadetine*) olan aşkını, hem de şairlik kudretini bulduğunu anlatmaktadır. Ayrıca ilâhî kudretten Arapça, Farsça ve İmran (*İbrani*) dilini öğrendiğini haber verir. Bu günden sonra da "Âşık Şenlik" adı ile bilinip tanınmaya başlar (Aslan, 2007: 2, 28).

Mahdum Kulu

Mahdum Kulu, rüyasında Mekke'ye gider, Hz. Muhammed'in huzuruna çıkar. Peygamber Mahdum Kulu'na dua eder ve alnının ortasına vurur. Sonuçta Mahdum Kulu bir şair olur. (Günay, 1984: 18)

Şeyh Şemseddin Mardinî

Şeyh Şemseddin Mardinî'nin de rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü ve Hz. Muhammed'in Şeyh Bedreddin'e bir parça et sunmasından sonra kendisine şairlik kabiliyetinin verildiğini belirtir. (Günay, 1984: 18)

Rüyasında **H.z. Muhammed'i** görerek şair olan Halk şairlerinden bazıları şunlardır: *Âşık Mustafa Temiz, Âşık Sağlam, Âşık Sanatî*

¹ Badeli âşık açıklaması ve bu örnekler için bk., Mehmet Yardımcı, "Âşık Edebiyatında Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)", *Çukurova Üniversite Türkoloji Araştırma Merkezi* turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/26.php, Erişim Tarihi: 07.06.2009.

Rüyasında diğer bazı peygamberleri görerek şair olan kişiler de vardır: *Kaynar, Hz. Musa'ya; Âşık Erdemli, Hz. Davud'u.* (Yardımcı, turkoloji.cu.edu.tr).

Rüyasında Hz. Ali'yi Gördükten Sonra Şiir Söylemeye Başlayan Şairler:

Hatayî

Hatayî'nin örneği şöyledir:

Ali'm bana neler etti

Aldı elim dara çekti

Üstüme yürüyüş etti

Elindeki dolu ile (Birdoğan, 1991: 117).

Âşık Kurbanî (Kartarı, 1977: 94) ve Müdamî(Özsoy-Ataman, 1993: 23) de rüyasında Hz. Ali'yi görüp şair olmuştur.

Rüyasında Pîrin Elinden Bade İçtikten Sonra Şiir Söylemeye Başlayan Şairler:

Bayburtlu Celalî

Şair, pîr elinden bade içerek şair oluşunu şu sözlerle anlatır:

Pîr elinden nûş eyledim bu âbı

Anda açılmıştı aşkın kitası

Erenler şahından bir nâme oldum

Dilim ezber etmiş okuyor hocam (Haşlak, 1962: 11)

Pir Sultan Abdal

Pir Sultan Abdal da bir dörtlüğünde bu durumu şöyle anlatmıştır:

Pîr elinden dolu içtim

Doğdum elinize düştüm

Ak cenneti gördüm geçtim

Hünkâr Hacı Bektaş Veli (Yıldırım, 1994: 15)

Âşık Efkarî

Efkarî, pîr elinde baden içtikten sonra üç tane de nar yemiş ve şair olmuştur.

Bilmez idim uyumuşum

Kasımoğlu pınarında

Bir dolu verdiler içtim

Kasımoğlu pınarında

Bir pîrin öptüm elini

Gösterdi aşkın yolunu

Oldum hem aşkın bülbülü

Kasımoğlu pınarında

Zannettim doğdu ay durdu

Bana bir narı saydırdı

Üç tanesini yedirdi

Kasımoğlu pınarında (Keskin, 1984: 23)

Rüyasında Hızır'ı Gördükten Sonra Şiir Söylemeye Başlayan Şairler:

Kurbânî

Şair, badesini Hızır'ın elinden içmiştir:

Yatar iken üstümüze geldi erenler

Yatan ne yatarsın uyan dediler
Elinde badesi karşında Hızır
Al bu badeleri iç kan dediler (Kartarı, 1977: 94)

Er Mustafa

Kendisine Hızır tarafından bir elma verilir. Yarısını kendisi, yarısını karısı yedikleri takdirde iyi bir âşık olacakları söylenir. Kadından âşık mı olur, diye karısına hiçbir şey vermeyip hepsini kendisi yer. İşte bundan sonra şairlikte kaynayıp coşar(Aslanoğlu, 1961: 11).

Rüyasında Mahlâsını Alan Şairler

Bazı şairlerin ilk mahlaslarını rüyasında verilirken, bazılarının da gördüğü rüyayla değişir.

Pervanî

Pervanî sevgilisi Umihan'ın aşkıyla şiirler söylemeye başlamıştır. Yeni yapılmış bir değirmeni görüp de: "Ne güzel dönüyor, pervane gibi." deyince pîrlere ona Pervanî mahlasını verirler (Gökalp, 1952: 628).

Vuslatî(Feryadî)

Bir gün rüyasında Vuslatî'ye: "Sen vuslata ermeyeceksin, ömrün oldukça feryat edeceksin." diyorlar, o da bu yüzden adını Feryadî'ye çeviriyor (Aslanoğlu, 1964: 14).

Mahlasını rüyada alan diğer bazı şairler: *Âşık Mahzunî, Âşık Zihni, Âşık Derdanî, Âşık Divane, Âşık Divanî, Âşık Merakî, Âşık Gâbirî, Âşık Meydanî, Âşık Ruhânî, Âşık Üryanî, Âşık Zavallî, Âşık Zevrakî, Âşık Sefil Selimî, Meftun, Celî.*

Bunların dışında;

Rüyasında başka manevî kişileri görenek şair olan kişiler de vardır: *Âşık Sefil Rıza, Hz. Hüseyin'i; Bardızlı Nihanî, Üçler'i; Revaî, Yediler'i; Âşık Seyranî, Âşık Kemalî Baba ve Âşık Hüdaverdi, Kırklar'ı*

Rüyasında başka halk şairlerini görenek şair olan kişiler de vardır: *Âşık Canımoğlu, Yunus Emre'yi; Fakir Edna, Hataî'yi; Seyit Yayçın, Niyazi Mısırlı'yi; Emsalî ve Tabibî Ruhsatî'yi; Ali Tan, Âşık Veysel'i.*

Rüyasında eline saz verilmesiyle şair olan kişiler de vardır: *Âşık Ömer, Âşık Kul Aşur, Âşık Nevruz Bacı, Âşık Mehmet, Âşık Zamanî.*

Rüyasında bir güzeli görenek şair olan kişiler de vardır: *Âşık İrfanî Hoca, Âşık Ali, Âşık Ferahî, Kul Ahmet, Âşık Recep Hıfzî, Musa Merdanoğlu, Hafız Kâmil, Talibî (Kılıç), Talibî (Coşkun).*

Rüyasında mektup okuyarak şair olan kişiler de vardır: Sabire Güler.

Araştırmalar yapıldıkça bu örnekler çoğaltılabilir. Halk şiirinde rüya motifi çok geniş yer tuttuğu için hepsini burada anlatmak mümkün değildir. Verdiğimiz örnekler ancak konunun aydınlatılmasına biraz olsun ışık tutacak niteliktedir.

Halk şairlerinin gördükleri bu rüyalar, onların şairlik itibarını artırmakta ve diğer şairlerden daha üstün olduklarını göstermektedir. Rüyasında hehangi bir kişinin elinden bade içen şairlerin, adeta bu olaydan sonra dilleri çözülür ve daha rahat şiir söylerler. Bazı kişilere ise, rüyadan önce şiirle hiçbir ilgisi olmadığı hâlde, gördükleri rüyayla birlikte şairlik kabiliyeti verilir (Yardımcı, turkoloji.cu.edu.tr).

SONUÇ

Bütün bu bilgiler göstermektedir ki Türk kültüründe rüya, insanın zihnine gelen boş bir hayâl ve görüntüden ibaret değil, gerçektir ve gerçekten yaşanmış kabul edilen bir durumdur. Üstelik bu yaşantıda insanın iradesi olmadığından doğrudan ilâhî bir mesaj ve uyarı kabul edilir. Rüya gören kişi, gördüğü rüya doğrultusunda, kendi iradesiyle yaptığı işlerden de öte bir kararlılıkla, hemen harekete geçer ve gerekeni yapar.

Bütün insanlar gibi edebî eser meydana getiren sanatçılar da rüya görürler. Gördükleri rüya, eser vermeye ilgilise bu rüyadan çok etkilenirler. İster halk, ister divan şairi olsun her iki sanatçı da gördükleri rüyadan çok etkilenir, büyük bir değişim gösterir ve istekli bir şekilde eser vermeye başlarlar.

Halk edebiyatında kişi, şiirle ilgilenin veya ilgilenmesin gördüğü rüyayla şairlik kabiliyeti kazanır ve gerçek şair olur. Divan edebiyatında ise rüya, genellikle belli bir eserin yazılmasının rüyada tavsiye edilmesiyle ilgilidir.

Halk edebiyatında âşığın gördüğü rüya, doğrudan onun şairlik kabiliyetini ve dolayısıyla itibarını artırırken, divan edebiyatında şair veya yazarın gördüğü rüya, daha çok yazdığı eserin itibarını artırır.

KAYNAKÇA

ASLAN, Ensar (2007), *Çaldırlı Âşık Şenlik, Hayatı Şiirleri Karşılaşmaları Hikâyeleri*, Ankara: Maya Akademi Yay.

ASLANOĞLU, İbrahim (1961), *Divriği Şairleri*, Sivas.

ASLANOĞLU, İbrahim (1964), *Vuslatî(feryadî), Su*, Haziran, Sayı:40, s.14.

AYAN, Hüseyin (1979), *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşid-nâme*, Erzurum: Atatürk Ün. Yay.

AYDEMİR, Semra (1990), *Dede Ömer Râşenî*, Divân, Y. Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BİRDOĞAN, Nejat (1991), *Şab İsmail Hatayî*, İstanbul: Can Yay.

CANAN, İbrahim (1993), *Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Sitte*, C.17, Ankara: Akçağ Yay.

CEYHAN, Adem (1997), *Bedr-i Dilşâd, Murat -nâme*, C. 2, Ankara: MEB Yay.

ÇELEBİOĞLU, Amil (t.y.) *Yaşcıoğlu Mehmet, Muhammediye (Kitâb-ı Muhammediye)*, C.1, Tercüman 1001 Temel Eser.

DAĞISTANİ, Ömer Ziyaeddin, *Zübdetü'l-Buharî*, İstanbul, t.y., Hisar Yay.

EVLİYA ÇELEBİ (1314), *Seyahatnamesi*, C.1, Dersaadet.

EVLİYA ÇELEBİ (1976), Mehmet Zallioğlu, *Seyahatname*, (Sadeleştirilenler: T. Temelkuran, Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat.

FREUD, Sigmund (1983), *Psikanaliz Üzerine*, (Trc. A. A. Öneş) İstanbul

GÖKALP, Mehmet (1952), "Yusufulili Pervani", Türk Folklor Araştırmaları, C.I, S.40, İstanbul.

GÖKYAY, O. Şaik (1972), *Mizânü'l-Hakk*, İstanbul.

GÖKYAY, O. Şaik (1982), "Rüyalar Üzerine", 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, C. IV, Ankara.

GÜNAY, Umay (1980), *Âşık Tarzı Şiir Gelenegi ve Rüya Motifi*, Doçentlik Tezi, Ankara.

GÜNAY, Umay (1984), "Âşık Edebiyatında Rüya Motifinin Tipleri ve Tablîli", Mehmet Kaplan Armağanı, İstanbul.

HAŞLAK, Salim(1962), *Bayburtlu Celalî*, İstanbul.

JUNG, Frieda Fordham (1983), *Psikolojisinin Ana Hatları*, (Trc.A. Yalçınar), İstanbul.

KANAR, Mehmet (1990), *Azizüddin Nefesi, Tasavvufî İnsan Meselesi*, İstanbul.

KARTARI, Hasan (1977), *Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları*, Ankara.

KESKİN, Özgen (1984), *Türk Saz Şairliği ve Ardanuçlu Efkarî*, Bursa.

KIRBIYIK, Mehmet (1999), *Kâtib-zâde Sakıb Mustafa, Divan*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KUTLUK, İbrahim (1989), *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezâkiretü's-su'arâ*, C. 1, Ankara, TTK Yay.

OKUR, Münevver (1997), *Cem Sultan, Cemşid u Hurşid, İnceleme – Metin*, Ankara: AKM Yay.

ÖZGÜL, M. Kayahan (1989), *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalar*, Ankara: AkçağYay.

ÖZSOY, Bekir – ATAMAN, H. İbrahim (1993), *Posoflu Âşık Sâbit Müdamî, Hayatı - Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinden Seçmeler*, Kayseri.

ÖZTÜRK, Necdet (1991), *Hadîdî, Tevarih-i Âl-i 'Osman, (1299-1923)*, İstanbul: Marmara Ün. Yay.

SEVGİ, Ahmet (1993), *Merdümi, Tuhfetü'l - İslam (Manzum Kırk Ayet ve Kırk Hadis Tercümesi)*, Konya.

SEVGİ, Ahmet (1990), "Şeyhoğlu'nun 'Kitab-ı Mubbubiyye' Adlı Eseri Üzerine", *Yedi İklim*, C. 8, Say: 7.

TATÇI, Mustafa, ÇELTİK, Halil (1995), *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rüya Tabirnameleri*, s.XII, Ankara: Akçağ Yay.

TİMURTAŞ, F. Kadri (1980), *Şeyhî ve Hüsvrev ü Şirin'i, İnceleme-Metin*, İstanbul: İstanbul Ün. Yay.,

YARDIMCI, Mehmet (2004), "Âşık Edebiyatında Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)"(28.03.2004), *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*,

turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/26.php, Erişim Tarihi: 07.06.2009.

- YAZIR, Elmalılı Hamdi (1999), *Hak Dini Kur'an Dili*, C.1, C.5, s.47, İstanbul.
YILDIRIM, Ali (1994), *Pir Sultan Abdal, Yaşamı- Sanatı-Şiirleri*, Ankara: Ayyıldız Yay.
VEYSÎ, *Hâb-nâme-i Veyisî*, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi., Nr.: 5990, Konya.